

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-3636/2012. számú ügyben**

Ügyintéző: dr. Zséger Barbara

Az eljárás megindulása

Panaszos nagykorú, gondnokság alatt nem álló, autista lányával szemben foganatosított rendőri intézkedést sérelmezve kérte eljárásomat.

A beadvány szerint a panaszos előállítása során lányával szemben is intézkedtek a rendőrök, nem voltak figyelemmel arra, hogy autista. Ez a panaszos szerint ez méltánytalan volt. Sérelmezte azt is, hogy a rendőrség az eljárás során tanúként akarta kihallgatni autista lányát.

A panasz alapján felmerült a jogbiztonság követelménye és az emberi méltósághoz való jog sérelmének gyanúja. Ezért vizsgálatot rendeltem el. Annak során tájékoztatást kértem az Országos Rendőr-főkapitányságtól és a Fővárosi Főügyészségtől.

Az érintett alapvető jogok

A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye: „Magyarország független, demokratikus jogállam.” (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés)

Az emberi méltósághoz való jog: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.” (Alaptörvény II. cikk)

A megállapított tényállás

A rendelkezésemre bocsátott iratok és a tájékoztatás alapján megállapítható, hogy a panaszost 2011. október 18-án a Budapest XIII. kerület Hegedűs Gyula utcáról – egy fogorvosi rendelő elől, ahol a panaszos családja tartózkodott – a Budapesti Rendőr-főkapitányság XIII. kerületi Rendőrkapitányságának rendőrei előállították. Az intézkedés oka a panaszos lánya nevére kiállított parkolási igazolvány jogosulatlan használata volt, ami miatt felmerült a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 274. § (1) bekezdés b) pontjába ütköző közokirat-hamisítás bűntette elkövetésének gyanúja. Az előállítás a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 33. § (1) bekezdés a) pontja alapján történt.

Az előállítást követő egy óra múlva a rendőrök ismét megjelentek a helyszínen és a panaszos lányának – aki időközben megérkezett a rendelőbe – személyazonosságát ellenőrizték, majd kérdéseket tettek fel neki, illetve felvilágosítást kértek tőle. A lány elmondta, hogy 10 perce érkezett a helyszínre, egy bevásárlóközpontnál szállt ki az autóból. Az intézkedést az Rtv. 29. § (1) bekezdés a) pontja és a 32. §-a alapján foganatosították. A helyszínen tartózkodó panaszos felesége/a lány anyja a rendőröket előzetesen tájékoztatta arról, hogy lányuk autista, nem várható tőle megfelelő válasz.

Az ügyben nyomozást rendeltek el, melynek során a panaszos lányát tanúként idézték. A szülők kérték, hogy – lányuk állapotára tekintettel – tekintsenek el tanúkihallgatástól, vagy tegyék lehetővé az írásbeli vallomástételt. Kérésük megalapozottsága indoklásaként kérelmükhöz gyermekpszichiátriai szakvéleményt mellékeltek. A rendőrség arra tekintettel, hogy a lány nagykorú és gyámság, gondnokság alatt nem áll, nem látta tanúként történő meghallgatásnak akadályát és figyelmeztette a szülőket, hogy lányuk megjelenése a hatóság előtt kötelező. Az első idézésre panaszos lánya nem jelent meg, ezért a rendőrség az idézést megismételte. Ezt követően a lány ügyvédje kereste meg a rendőrséget. Beadványában – a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 81. § (1) bekezdés c) pontjára hivatkozva – sérelmezte a

tanúként való meghallgatást. A rendőrség kitartott álláspontja mellett. Szerintük a rendelkezésükre bocsátott szakvélemény alapján nem állapítható meg, hogy a lány állapota befolyásolná esetleges tanúvallomását, és mivel gondnokság alatt nem áll, kihallgatásának a Be. 81. § (1) bekezdés c) pontja szerinti akadálya nem áll fenn. A szülők és az ügyvéd álláspontja sem változott, nem járultak hozzá a lány tanúkénti kihallgatásához. A rendőrség végül – a Be. 86. § (2) bekezdésére hivatkozva, amely szerint, aki szellemi vagy egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni, és a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul – eltekintett a tanúkihallgatástól, az idézést visszavonta.

A vizsgálat megállapításai

1. A hatásköröm tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint az ezek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint a hatóság tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. alkalmazásában a rendőrség, mint rendvédelmi szerv hatóságnak minősül, így az ügyben vizsgálati hatásköröm fennáll.

2. Az alapvető jogok és az ügy érdeme tekintetében

Az alapvető jogok biztosá egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztosok következetesen, zsinórmértékként támaszkodnak az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazzák az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott egyes alapjogi tesztek.

Az Alaptörvénynek és az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvénynek a hatályba lépésével az alapvető jogok biztosaként is követni kívánom a fenti gyakorlatot.

Az Alkotmánybíróság több határozatában megfogalmazta, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. A jogbiztonság „az állam [...] kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. A jogbiztonság tehát nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, de az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is. Ezért alapvetőek a jogbiztonság szempontjából az eljárási garanciák. Csak formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények” [9/1992. (I. 30.) AB határozat, ABH 1992, 53., 65.]. Az Alkotmánybíróság az 56/1991. (I. 30.) AB határozatában kimondta, hogy a „jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki a tevékenységüket”. Az alanyi jogok és kötelezettségek érvényesítésére szolgáló eljárási garanciák

a jogbiztonság alkotmányos elvéből következnek. Megfelelő eljárási garanciák nélkül működő eljárásban a jogbiztonság szenved sérelmet [75/1995. (XI. 21.) AB határozat, ABH 1995, 376., 383.].

Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alkotmánybíróság a 8/1990. (IV. 23.) AB határozatában megállapította, hogy az emberi méltósághoz való jogot az ún. „általános személyiségi jog” egyik megfogalmazásának tekinti. „A modern alkotmányok, illetve alkotmánybírósági gyakorlat az általános személyiségi jogot különféle aspektusaival nevezik meg: pl. a személyiség szabad kibontakoztatásához való jogként, az önrendelkezés szabadságához való jogként, általános cselekvési szabadságként, avagy a magánszférához való jogként. Az általános személyiségi jog „anyajog”, azaz olyan szubszidiárius alapjog, amelyet mind az Alkotmánybíróság, mind a bíróságok minden esetben felhívhatnak az egyén autonómiájának védelmére, ha az adott tényállásra a konkrét, nevesített alapjogok egyike sem alkalmazható.”

A vizsgálat során megállapítottam, hogy a rendőrség a tanúvallomás kilátásba helyezésével és az idézés kibocsátásával nem sértett jogszabályt.

A Be. 81. § (1) bekezdés c) pontja szerint „nem hallgatható ki tanúként, akitől a testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás”. Ez a törvényi rendelkezés nem abszolút hatályú, a testi vagy szellemi állapot függvényében *viszonylagos akadályt* képez a tanúkihallgatás körében. Abban az esetben alkalmazható, ha a tényként megállapított testi vagy szellemi fogyatékoságból feltételezni lehet, hogy helyes vallomás nem várható el.

A hatóságnak ezekben az esetekben a vallomástétel akadályát hivatalból kell vizsgálnia. A fogyatékoság meglétének, mértékének, illetve annak a tanúskodásra gyakorolt következményeinek megállapításához – szükség szerint – szakértőt kell igénybe venni. Mindez azonban azt is jelenti, hogy az érintett személy *megidézésétől a hatóság nem tekinthet el, a megidézett tanú pedig köteles a hatóság előtt megjelenni.*

A vizsgált esetben a rendőrség nem sértett alapjogokat, amikor a panaszos lányát tanúként idézte. Amennyiben a nyomozás szempontjából fontosnak ítélte az érintett meghallgatását, de felmerült annak lehetősége, hogy a vallomástételnek akadályja van, akkor is *csak a tanú megjelenése után dönthetett volna arról, hogy ez az akadály valóban fennáll-e.* A konkrét esetben a vallomástétel akadályát képező körülmények tisztázását követően a nyomozó hatóság – a Be. 86. § (2) bekezdésére figyelemmel – eltekintett a kihallgatástól, *alapvető joggal összefüggő visszasságot nem okozott.*

Megállapítottam azonban, hogy *a rendőrség alapjogokat sértett a helyszínen való intézkedése során.*

Az intézkedésről készült rendőri jelentés szerint az érintett „felnőtt korú, és az eljárás során még nem merült fel adat arra vonatkozóan, hogy gyámság alatt lenne, [...] az intézkedő rendőrök [...] csak arról győződtek meg, hogy miután [a panaszos] előállításáról a jelentésüket elkészítették, [a panaszos lánya] valóban megjelent [...] a fogászati rendelőben”. Az eljáró rendőrök azonban az intézkedés során nem csak igazoltattak, hanem – az Rtv. 32. §-ára hivatkozva – a panaszos lányától felvilágosítást kértek és kérdéseket tettek fel neki. Ő pedig érdemben válaszolt.

Az Rtv. 32. §-a szerint „a rendőr a feladatának ellátása során bárkihez kérdést intézhet, felvilágosítást kérhet, ha alaposan feltehető, hogy a megkérdezett olyan közlést tehet, amely a rendőri feladatok teljesítéséhez szükséges”. ... „Akitől a rendőr felvilágosítást kér - ha jogszabály másként nem rendelkezik - az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg.” Ez a *kötelezettség azonban nem korlátlan, külön jogszabályokban*

meghatározott esetekben – titokvédelmi előírások, *vallomástétel alóli mentesség stb.* – a *felvilágosítás megtagadható.*

A vizsgált esetben a panaszos felesége több esetben felhívta a helyszínen intézkedő rendőrök figyelmét arra, hogy lánya autista, amely veleszületett fejlődési zavar és a kapcsolatteremtés, a kommunikáció, a rugalmas viselkedésszervezés terén nehézséget okoz. Az intézkedő rendőrök ennek ellenére nem a Be. 81. § (1) bekezdés c) pontjának megfelelően jártak el, vagyis nem vették figyelembe a lány egészségi állapotát, nem figyelmeztették és nem oktatták ki a Be. 82. § (1) bekezdés a) pontjában foglaltakra sem, miszerint mint hozzátartozó nem köteles tanúvallomást tenni, élhet a mentesség jogával. Amennyiben ez megtörténik és a panaszos lánya mégis válaszolni kívánt volna a kérdéseikre, akkor a Be. 86. § (2) bekezdése szerint eljárva – ugyanis, aki szellemi, vagy egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni és az általa megjelölt hozzátartozója ehhez hozzájárul – a jelenlévő hozzátartozó tiltakozása miatt kellett volna eltekinteni a kérdésfeltevésektől. Összességében – álláspontom szerint – a rendőrök akkor jártak volna el helyesen, ha cselekményüket halaszthatatlan nyomozati cselekménynek minősítve, nem az Rtv., hanem a Be. alapján hallgatták volna ki a panaszos lányát.

Az a körülmény, hogy a panaszos lányát az intézkedő rendőrök úgy hallgatták ki a helyszínen, hogy sem a lány állapotát, sem hozzátartozói minőségét, sem pedig a jelen lévő hozzátartozó tiltakozását nem vették figyelembe, a jogállamiság elvéből fakadó jogbiztonság követelményével és az emberi méltósághoz való joggal összefüggésben visszásságot okoztak.

Intézkedésem

A jelentésemben feltárt alapvető jogokat érintő visszásság jövőbeni elkerülése érdekében – az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján – felkérem *az országos rendőrfőkapitányt*, hogy a jelentés ismertetésével hívja fel az alárendeltségében működő állomány figyelmét a rendőrségről szóló törvény és a büntetőeljárásról szóló törvény alkalmazása közti különbség garanciális jelentőségére, és gondoskodjon azok maradéktalan érvényesüléséről.

Budapest, 2013. június

Prof. Dr. Szabó Máté sk.

Melléklet: Az alkalmazott jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény

18. § (1) *Az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv, helyi önkormányzat, nemzetiségi önkormányzat, kötelező tagság alapján működő köztestület, a Magyar Honvédség, rendvédelmi szerv, közigazgatási jogkörben eljáró egyéb szerv e jogkörében, nyomozó hatóság vagy az ügyészség nyomozást végző szerve, közjegyző, törvényszéki végrehajtó, önálló bírósági végrehajtó vagy közszolgáltatást végző szerv (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási határozat bírósági felülvizsgálatát – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva.*
- (2) *Közszolgáltatást végző szerv – függetlenül attól, hogy milyen szervezeti formában működik – az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv, a közüzemi szolgáltató, az egyetemes szolgáltató, az állami vagy európai uniós támogatás nyújtásában vagy közvetítésében közreműködő szervezet, a jogszabályban közszolgáltatásként megjelölt tevékenységet végző szervezet, valamint a*

jogszabályban előírt, kötelezően igénybeveendő szolgáltatást nyújtó szervezet. A közszolgáltatást végző szerv kizárólag e tevékenységével összefüggésben vizsgálható.

- (3) Az alapvető jogok biztosa nem vizsgálhatja az Országgyűlés, a köztársasági elnök, az Alkotmánybíróság, az Állami Számvevőszék, a bíróság, valamint – az ügyészség nyomozást végző szerve kivételével – az ügyészség tevékenységét.

A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény

29. § (1) A rendőr a feladata ellátása során

- a) igazoltathatja azt, akinek a személyazonosságát a közrend, a közbiztonság védelme érdekében, bűnmegelőzési vagy bűnüldözési célból, a tartózkodása jogszerűségének megállapítása céljából, közlekedésrendészeti ellenőrzés során, továbbá az igazoltatott vagy más természetes, illetve jogi személy és egyéb szervezet jogainak védelme érdekében kell megállapítani,
- b) az igazoltatott személyt lakcímének, tartózkodási helyének – az igazoltatott választása szerint – a lakcímet igazoló hatósági igazolvánnyal vagy más alkalmas dokumentummal történő igazolására, vagy a lakcímet, tartózkodási helyre vonatkozó nyilatkozattételre kérheti fel, valamint
- c) amennyiben a 24/A. § (1) bekezdésében meghatározott személy felkérése alapján igazoltat, úgy az igazoltatott személyt a b) pontban megjelölt adatok igazolására, vagy ezen adatokra vonatkozó nyilatkozattételre kéri fel.

(2) Az igazoltatott köteles a személyazonosító adatait hitelt érdemlően igazolni. A személyazonosságot – a személyazonosító igazolványon túl – minden olyan hatósági igazolvány igazolja, amely tartalmazza a személyazonosításhoz szükséges adatokat. Az igazoltatott kizárólag ezen okmányok egyikének bemutatására kötelezhető. A rendőr más jelen lévő, ismert személyazonosságú személy közlését is elfogadhatja igazolásként.

32. § A rendőr a feladatának ellátása során bárkihez kérdést intézhet, felvilágosítást kérhet, ha alaposan feltehető, hogy a megkérdezett olyan közlést tehet, amely a rendőri feladatok teljesítéséhez szükséges. A felvilágosítás kérésének idejére a kérdezett személy feltartóztatható. Akitől a rendőr felvilágosítást kér – ha jogszabály másként nem rendelkezik – az általa ismert tényekkel, adatokkal kapcsolatos válaszadást nem tagadhatja meg.

33. § (1) A rendőr a további intézkedés megtétele céljából elfogja és az illetékes hatóság elé állítja azt, a) akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek;

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény

81. § (1) c) Nem hallgatható ki tanúként ... akitől a testi vagy szellemi állapota miatt nyilvánvalóan nem várható helyes vallomás,

82. § (1) a) A tanúvallomást megtagadhatja a terhelt hozzátartozója,

(2) A tanút a kihallgatása elején a mentességi okokra és a jogaira figyelmeztetni kell. A figyelmeztetést, valamint a tanúnak a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A figyelmeztetés és a figyelmeztetésre adott válasz jegyzőkönyvezésének elmaradása esetén a tanú vallomása bizonyítási eszközként nem vehető figyelembe.

(3) A megtagadás jogosságáról az eljáró bíróság, ügyész, illetőleg nyomozó hatóság határoz.

86. § (2) Aki szellemi vagy egyéb állapota miatt korlátozottan képes megítélni a tanúvallomás megtagadásának jelentőségét, tanúként csak akkor hallgatható ki, ha vallomást kíván tenni, és a törvényes képviselője vagy a tanúként kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó hozzájárul. A törvényes képviselő vagy a kihallgatandó által megjelölt hozzátartozó a tanú érdekében ügyvédet hatalmazhat meg.

(3) A tizennyolcadik életévét meg nem haladott, valamint a (2) bekezdésben meghatározott tanú kihallgatásánál a tanú törvényes képviselője és gondozója jelen lehet.